

HERPETOFAUNA de l'Alt Empordà

(II)

per
**Jenar Fèlix i
Igor Grabulosa**

CHELONIA

El poblament de tortugues a l'Alt Empordà és representat per tres famílies. La riquesa herpetològica que aquest ordre dona a la nostra comarca, queda palesa amb la presència d'espècies amb un futur tan precari com són **Testudo hermanni** i **Emys orbicularis**. La conscienciació popular i no la legislació governamental, serà la millor reserva per a aquestes poblacions.

La dificultat en l'estudi de les tortugues marines, dona peu a falsejar l'estat real d'aquesta família en les nostres aigües, possiblement més abundants del que caldria suposar.

Testudo Hermannii (Gmelin, Linnaeus). Tortuga de terra.

Espècie sotmesa al clima mediterrani, tindria una distribució puntiforme des de la Península Ibèrica fins a Rumania. Actualment l'única població peninsular coneguda, és la de l'Alt Empordà (Petit i Knoepffler 1959, l'havien donada com a extingida a principis de segle en els Pirineus Orientals). Malgrat tot, sembla ser que en el Garraf (Barcelona), on es considerava extingida des de principis de segle, s'han localitzat alguns exemplars.

La població del migjorn valencià, citada per Wermuth (1952) i Salvador (1974), ha estat posada en dubte recentment per L.F. López i altres (1979), argumentant la probable procedència baleàrica dels exemplars descrits.

La població de l'Alt Empordà, restringida al terme municipal de Rabós, ocuparia la zona compresa entre la serra de la Balmeta i la serra Gisbert, amb la vall de Sant Quirze de Colera i possiblement penetrant al Vallespir pel coll de Banyuls.

Sembla ser que la regressió general de l'espècie durant els quatre darrers mil·lenis, és deguda a causes d'ordre climàtic i a modificacions sobre els medis naturals mediterranis per la civilització.

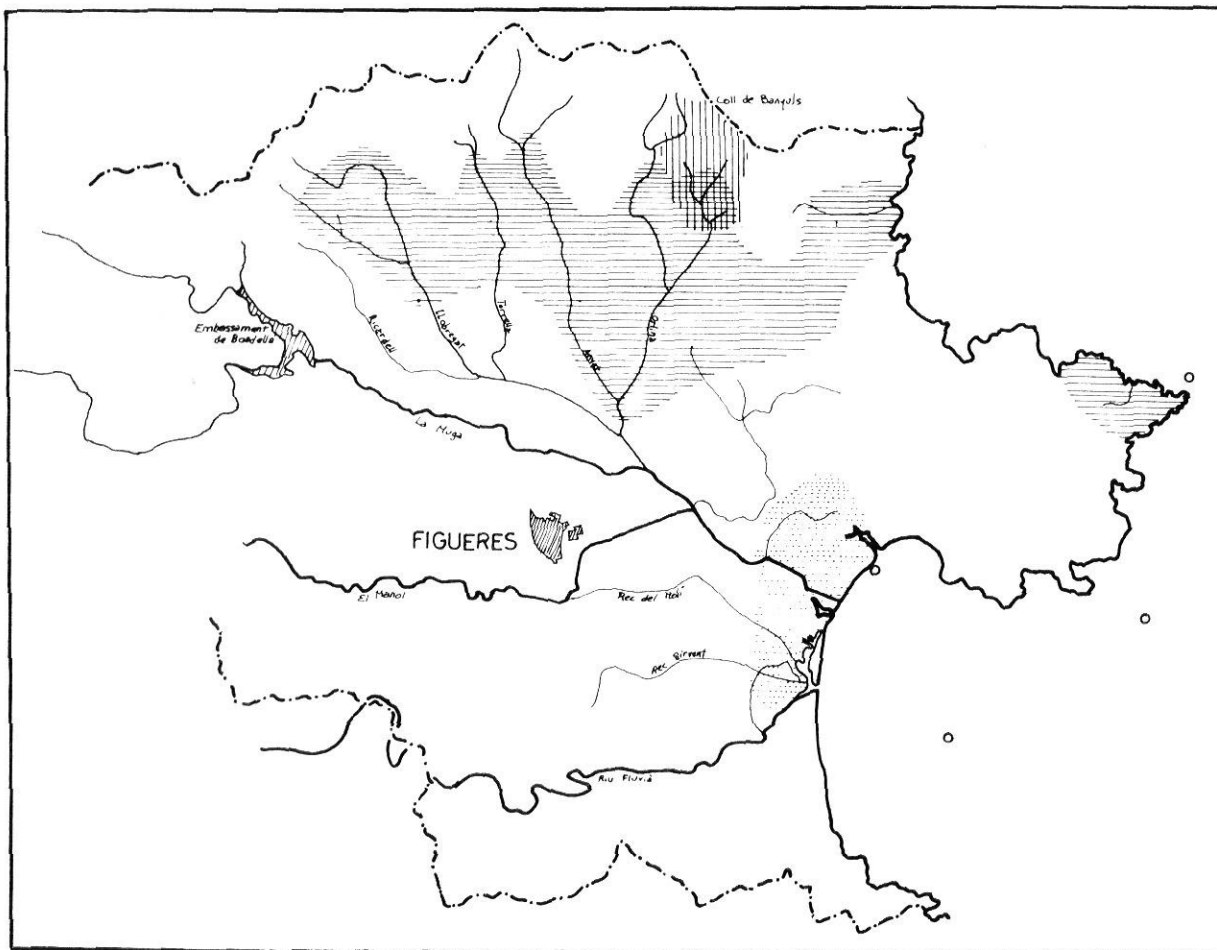
La població de l'Alt Empordà, molt reduïda, es veu amenaçada greument pels incendis que regularment fuetegen aquesta zona, així com pels, cada dia més nombrosos, recollectors de quelonis, ja sia per la seva dèria personal o per la venda en botigues del ram.

Espècie amb veritable perill d'extinció, és protegida per l'Estat (decret 5-10-1973) encara que la seva explotació va en augment.

Emys orbicularis (Linnaeus). Tortuga d'aigua.

La continuïtat de les poblacions empordaneses és ben precària. Un nucli a Serra de Darò (Baix Empordà) format per una vintena d'individs, ocupa una petita bassa de 10 m². A l'Alt Empordà es distribuïria per la zona d'aiguamolls a Castelló d'Empúries, principalment en els canals d'escorrentia (Mugueta) i petites basses perennes, amb una densitat molt baixa.

Sembla ser que l'augment de la població de **Rattus norvegicus**, intensificada per la destruc-

Distribució geogràfica de Chelonia a l'Alt Empordà. Ratllat horitzontal, *Mauremys caspica*; ratllat vertical, *Testudo harmanni*; puntejat, *Emys orbicularis*; cercles, localització de les captures de *Caretta caretta*.

ció dels seus hàbitats naturals, incideix negativament en el normal desenvolupament d'aquesta espècie.

Mauremys caspica (Schweigger). Tortuga d'aigua.

Existeixen dues espècies de tortugues d'aigua a l'Empordà. **Mauremys caspica** es distingiria d'**Emys orbicularis** per la presència de plaques inguinals en la unió del plastró amb la gualdrapa.

La població de l'Alt Empordà sembla ser força nombrosa. Ocupa la zona de declivi i terraprimis situada entre Agullana i el Cap de Creus. També és present en el vessant francès del Vallespir. Ha estat senyalada la seva presència a Colera (Boscà, 1917) i a les torrentades del Cap de Creus (J. Maluquer, 1919). Actualment s'ha citat en diversos punts dels rius Torrella, Anyet i Orlina, a les rieres de Sant Quirze, Gou i Butarós i, al Cap de Creus, a la torrentada de Santa Euriba i a les basses del Far.

La competència ecològica de les dues tortugues, és ben palesa en llur distribució geogrà-

fica **M. caspica** ocupa la zona de terraprimis i **E. orbicularis** la zona d'aiguamolls.

Caretta caretta. Tortuga de mar.

Totes les tortugues marines capturades, a hores d'ara, en aigües alt-empordaneses pertanyen a la mateixa espècie. No es coneix cap punt de nidificació, però hom la captura regularment. Algunes de les cites catalogades fins al moment són: Entre 1974 i 1975 es capturen nombrosos exemplars al golf de Roses. Un exemplar capturat l'octubre de 1978 a l'alçada de Cap Norfeu. Dos exemplars vistos el setembre de 1977 prop de l'illa Encalladora al Cap de Creus.

SAURIA

S'han localitzat a la comarca, set espècies de sauris repartits en quatre famílies. Dues d'elles (**Anguidas i Scindidae**) presenten atròfia parcial o total de les extremitats.

Tortuga d'aigua (*Mauremys caspica*). Foto Ciència i paciència.

La manca de dades referent a algunes espècies en concret, ha fet dubtar de la seva presència en la zona. El dragó rosat (*Hemidactylus turcicus*) presenta una distribució marcadament mediterrània. Martínez Rica (1974) l'assenyala en la franja litoral empordanesa, on ocuparia les pedreres, els espais oberts i assolats, les construccions humanes, etc. L'endemisme ibèric ***Psammodromus hispanicus*** que ocuparia terrenys sorrencs amb vegetació halòfila, garriga, etc. I el llagardai verd (***Lacerta viridis***) assenyalat en el departament francès de Cerbere, en el Vallespir (S.H.F., 1978) i també, dubtosament, a Lledó (Alt Empordà).

Tarentola mauritanica (Linnaeus). Dragó comú.

La distribució del dragó comú s'ajusta a l'expansió del domini bioclimàtic mesomediterrani (Martínez Rica, 1974).

Existeix una estreta relació entre els assentaments humans i ***Tarentola mauritanica***. No obstant, aquesta connexió no és absoluta, trobant-se'n exemplars en llocs poc afectats per la presència humana (afloraments plutònics al Cap de Creus).

Es localitzaria en tàpies, pedres, sota l'escorça d'alguns arbres, parets de cases, fulles de figuerassa, etc.

S'ha citat en alguns nuclis urbans de la comarca (Figueres, Roses, el Port de la Selva, Garriguella, Llers, etc.).

Les localitats alt-empordaneses més occidentals, seguirien aproximadament l'isoterme d'agost de 20°C observada: Coll de Banyuls (Espolla), Espolla, Mas Batlló (La Jonquera), Can Lluís (Darnius), arribant fins a la franja litoral, tant en costes arenoses (St. Pere Pescador) com en costes pedregoses (Cap de Creus). Balcells (1964) indica la seva existència a les Illes Medes.

Psammodromus aloirus. (Linnaeus). Sargantana cuallarga.

Espècie típica de les regions mediterrànies occidentals (Nord d'Àfrica, Península Ibèrica i Sud de França), arriba a ésser molt abundant en algunes parts d'Ibèria.

El seu estatge ecològic presenta gran variabilitat, essent un espècie adaptada, fins i tot, a biotops altament degradats. Ocupa les sorres litorals i fluvials, penya-segats marins, etc. i a l'interior, garrigues, alzinars, vinyes i olivars.

Molt àgil, és corrent de veure-la fent petits trajectes molt ràpids en la base dels arbustos i arbres, o talment, pujant-hi (fins a quatre metres).

Sol formar poblacions molt abundants. A l'Alt Empordà hom l'ha trobat a Biure, Rabós, Vilamaniscle, Llançà, Cadaqués i Sant Pere Pescador.

Lacerta lepida (Daudin). Llagardaix comú.

Espècie circummediterrània, ocuparia tot l'Alt Empordà, a excepció de les zones de major altitud.

Típic del paisatge meso-xero-termomediterrani, és abundant a la plana, terraprims i boscos clars. Es present a la zona d'estanys interiors de Vilaüt.

Es el més gros dels llagardaixos de la comarca (fins a 516 mm.).

Podarcis muralis (Laurenti). Sargantana de les parets.

Reemplaçaria la ***Podarcis hispanica*** en el centre d'Europa. A la regió dels Pirineus, com a l'Empordà, les dues espècies es superposen en llur distribució.

Es potser, el rèptil més abundant de la comarca. Molt ubiquista, la trobem en gran varietat de biotops: boscos, garriga, pedreres, conreus, construccions humanes; hivernant en troncs d'arbres, esquerdes de roques, etc.. Ocuparia llocs més humits i de major altitud que ***Podarcis hispanica***.

Trepadora, principalment a les zones de muntanya, on ***Tarentola mauritanica*** i ***Podarcis***

hispanica hi són absents.

Podarcis hispanica (Steindachner). Sargantana ibèrica comuna.

Es distribuïria per la Península Ibèrica i comarques mediterrànies del Sud-oest de França.

Comú en construccions humanes, però menys que el seu congènere **Podarcis muralis**; camps de conreu, garriga, costes arenoses, tàpies, etc. Ocuparia zones més seques, més oberles, i de menor altitud que **P. muralis**.

Anguis fragilis (Linnaeus). Nineta.

Espècie de distribució centroeuropea, prefereix llocs humits amb extensa cobertura vegetal. Sovint se la troba entre l'herba o sota les pedres i arbres morts al costat de petits recs; també ocupa les pollancredes (**Populus canadiensis**), on manquen quasi completament els nivells arbústic i herbaci.

No és rara a l'Alt Empordà. Se l'ha trobat a Campmany, St. Climent, Rabós, Garriguella, Vilanova de la Muga, Peralada, i a Dosquers, en el límit amb la Garrotxa. Es distribuïria arreu de la comarca exceptuant les zones de major altitud.

Chalcides chalcides (Laurenti).

De distribució mediterrània, és considerada poc abundant i en regressió.

A l'Alt Empordà hom l'ha localitzada en dos tipus de biotop: als prats de **Salicornia fruticosa** i **Suaeda maritima** del Pla d'en Comas (vora l'estany la Rogera), a Castelló d'Empúries, i a la zona de terraprimis i garriga de la Vall de St. Quirze a Rabós.

OPHIDIA

Set espècies de serps es localitzarien a l'Alt Empordà, pertanyents a dues famílies: **Colubridae** i **Viperidae**.

Vipera latasti, característica de la Península Ibèrica, es desconeix actualment a la zona, encara que la seva presència seria probable.

Malpolon monspessulanus (Hermann). Serp verda.

Pròpia del paisatge meso-xero-termomediterrani, prefereix terrenys oberts i assolats, camps de conreu, llindes de bosc, paratges rocosos amb vegetació arbústica en zones sorrenques amb vegetació d'aiguamoll. És molt comú a les tanques i fileres d'arbres de la plana, on moren en gran quantitat per causa del crematori d'aquestes comunitats.

Es, potser, la serp de la comarca que assolix major longitud (fins a 1.120 mm.).

Elaphe longissima (Laurenti).

D'origen centroeuropeu, es distribuïria a la Península Ibèrica, per la zona Pirenèica i Prepirenèica (País Basc i Catalunya), ocupant, en el nostre país, els biotops de tipus mediterrani, amb dominància de matolls de **Erica**, **Sarothamus** i **Cistus** en associació amb **Quercus** i **Fa-**

gus, respectivament. No obstant això es dona una gran variació quant a la preferència per un biotop determinat (A. Bea i altres, 1978).

Es considerada un serp poc abundant. A l'Empordà només n'hi ha notícia, a la bibliografia, d'una cita donada per M. Cufí, a la localitat de Castelló d'Empúries. A les comarques de Girona se'n coneixen cites al Montseny i rodalies i a Sant Aniol d'Agútes (Garrotxa), a les quals cal afegir una nova cita a Vilallonga de Ter (Ripollès). Una més forta prospecció en la comarca ens ratificaria la seva, ara dubtosa presència a l'Empordà.

Elaphe scalaris (Shinz). Serp de graons.

La distribució d'aquesta serp, d'origen mediterrani, es limita al Sud de França, Península Ibèrica i Menorca.

A l'Alt Empordà, el seu estatge ecològic es localitza preferentment a la plana, però també habita els garrics i conreus mediterranis de la zona de declivi i els terraprimis.

El seu límit altitudinal superior, rarament assoliria els 700 m. s/m. (M. Cheylan, 1978).

Natrix natrix (Linnaeus). Serp d'aigua.

Més terrestre que **Natrix maura**, però generalment hom la troba a prop de l'aigua.

Molt escassa, solament ha estat citada a Rabós i a Masarac.

Natrix maura (Linnaeus). Serp d'aigua, serp pudenta.

Es distribuïria pel Nord d'Àfrica i Sud-oest d'Europa. Molt lligada al medi aquàtic que és, per tant, un factor de localització i de límit.

Es la serp més abundant de la comarca. Hom la troba en tota la xarxa hidrogràfica (Embassament, rius, rierola, sèquies, basses, etc.), tret de les planúries salobres del golf de Roses i dels rierols enclavats en les zones de major alçada, en el massís de les Salines i Serra Moñars.

S'han trobat exemplars fins a 750 cm. de longitud total.

Coronella girondica (Daudin). Culebra llisa meridional.

Serp més aviat escassa en la comarca. Ha estat localitzada en tres tipus de biotop: bosc de **Pinus halepensis** a Lledó, zona de closes i camps de conreu a Vilaüt i la zona de terraprimis i garriga de Vilamaniscle i Garriguella.

Vipera aspis (Linnaeus). Escurçó.

De distribució nord-mediterrània, ocupa la porció Nord-est de la Península Ibèrica, tot seguint la carena pirinenca (la resta de la Península és ocupada per **Vipera latasti**, en la major part del territori i **Vipera seoane** a la porció Nord-oest).

Aquest escurçó, a l'Alt Empordà, habita els boscos muntanyencs, tot assolint els cims més enlairats (Salines 1.300 m.). És molt escassa o gairebé absent en les garrigues i terraprimis.

BIBLIOGRAFIA

- ARNOLD, E. N. - BURTON, J. A. «Guía de campo de los reptiles i anfibios de España i Europa». Ed. Omega, 1978.
- BEA, A. i altres. «Notas sobre Reptiles Ibéricos: III. Estudio preliminar sobre biometría y distribución de **Elaphe longissima** (Laur 1768) en la Península Ibérica (Reptilia, Colubridae)». Misc. Zool. IV (2). Barcelona, 1978.
- BORJA SANCHIZ, F., - PEREZ, J. P. — «Frecuencia de anomalías óseas en la población de **Discoglossus pictus**». Bol. Est. Cent. Ecol. Vol. 3, número 6. Madrid, 1974.
- CHALINE, J. i altres. «Les proies des rapaces». París, 1974.
- COMPTE, A. «El Alto Ampurdán». Zaragoza, 1964.
- HERRERA, C. M. «Régimen alimenticio de *Tyto alba* en España sudoccidental». Ardeola, vol. 19 (fas. 2). 1974.
- LOPEZ, L. F. i altres. «Las tortugas terrestres **Testudo graeca** i **Testudo hermanni** en España». Publ. ICONA. Madrid, 1979.
- MALUQUER, N. J. «Les serps de Catalunya (Nota monogràfica)». Publ. Junta de Ciències Naturals. Barcelona, 1, 87, 1917.
- MALUQUER, N. J. «Les tortugues de Catalunya (Nota monogràfica)». Publ. Junta de Ciències Naturals, Barcelona, 1, 1919.
- MARTINEZ RICA, J. P. - ALCOVER, J. A. i MAYOL, J. Rèptils i Amfibis (Espècies o grups amenaçats). Natura Us o Abús (222 227). Ed. Barcino, 1976.
- MARTINEZ RICA, J. P. «Contribución al estudio de la Biología de los gecónidos ibéricos (Rept. Sauria)». Publ. C.P.B.E. Jaca, 1974.
- MARTINEZ RICA, J. P. «Sobre mètodes senzills d'anàlisi corològica i la seva aplicació a un cas concret: l'estudi de l'herpetofauna del Pirineu aragonès». But. de l'I.C.H.N. núm. 42 (Secció de Zool.) 2. Barcelona, 1978.
- NADAL, J - VERICAD, J. R.; i altres. «Guión para trabajos prácticos Zoología - Cordados». Publ. C.P.B.E. Jaca, 1968.
- PALAU, J. y SCHMILDER, J. «Notas para el estudio de la herpetofauna ibérica». Bol. R. Soc. Esp. Hist. Nat. (Biol), 67: 19-26 (1969).
- PALAU, J. «Nuevos datos sobre distribución geográfica de los anfibios y reptiles ibéricos». Doñana Acta Vert. 1: 19-27. Sevilla, 1974.
- «Geografía de Catalunya». Edit. Aedos. Barcelona, 1968.

